

סמסטר א', תש"פ
יום ב', 12:15-13:45
קורס מס' 1041.1101.01

אוניברסיטת תל-אביב
הפקולטה למדעי החברה
החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה

מבוא לאנתרופולוגיה

ד"ר מיכל קרבאל-טובי

mkravel@tauex.tau.ac.il

שעות קבלה: בתיאום מראש

מתרגלים: עלמה פת-שמיר, אלאא חאג' - יחיא ועופר תבל

עלמה פת-שמיר, alma.p.sh@gmail.com

שעות קבלה: יום ב', 10:00-12:00

אלאא חאג' - יחיא, alaahaiyahia@mail.tau.ac.il

שעות קבלה: בתיאום מראש

עופר תבל, ofer.tevel@gmail.com

שעות קבלה: בתיאום מראש

תיאור הקורס

הקורס עוסק בבני אדם בהיותם בני ובנות תרבות. במהלך הקורס נספק היכרות ראשונית עם עולם המושגים ושאלות היסוד של האנתרופולוגיה החברתית-תרבותית, ונמקם את אלו בהקשרם ההיסטורי והחברתי. נעסוק באנתרופולוגיה כדיסציפלינה המבקשת ללמוד על התרבות האנושית מפרספקטיבות מדעיות והומאניסטיות.

הקורס מבוסס על מהלך ארבע-שלבי הבולל:

- א. מבוא: שאלות יסוד באנתרופולוגיה (שיעורים 1-2)
- ב. מושג התרבות ותאוריות על תרבות (שיעורים 3-6)
- ג. טעימות: נושאים קאנונים במרכז המחקר האנתרופולוגי (שיעורים 7-9)
- ד. אתנוגרפיה – עבודת שדה וייצוג (שיעורים 11-13)

דרישות הקורס

1. השתתפות ונוכחות; 15%
2. מטלות שוטפות באתר הקורס (אתר התרגיל); 16%
3. בוחן אמצע סמסטר המבוסס על קריאת מונוגרפיה; 19%
4. בחינת סוף סמסטר על חומר ההרצאות, התרגילים וחומרי הקריאה. 50%

דרישות הקורס בפירוט

1. נוכחות חובה בשיעור ובתרגיל, השתתפות בתרגילים

ההשתתפות בשיעורים ובתרגילים הינה חובה, אך תיבדק רק בתרגילים. במכוון, השיעור מקדים את התרגיל ומספק בסיס תאורטי והקשר היסטורי לדיונים שיתקיימו בתרגיל על חומרי הקריאה ועל מושגים. התרגיל נבנה מתוך הנחה שנבחת/ם בשיעור, והמתרגלות לא יעבבו את מהלך התרגיל לטובת אלו שהחמיצו את השיעור. היעדרות מקבוצת התרגיל יותר משלוש פעמים במהלך הסמסטר תפגע בציון הקורס. התרגיל מהווה פלטפורמה לדיונים ולהשתתפות פעילה בהם, כאשר במונח "השתתפות" אנחנו מכוונות לא רק להשתתפות בעל פה בדיונים אלא גם לפניות, הקשבה והתמדה. אנו מבקשות שלא לגלוש ברשת בזמן השיעור והתרגיל.

2. מטלות שוטפות באתר הקורס

ישנן שני סוגי מטלות שוטפות לאורך הסמסטר: פוסטים ותגובות. עליכם/ן לכתוב שני פוסטים ושתי תגובות, שכל אחת שווה ל-4% מהציון הסופי, סה"כ 16%

פוסטים באתר הקורס: פעמיים במהלך הסמסטר עליכם/ן להעלות לאתר התרגיל (עד השעה 18:00 בערב שלפני מועד התרגיל) פוסט קצר (לא יותר מ-10 שורות) המתייחס לאחד מפריטי הקריאה שהתבקשתם/ן לקרוא לאותו שבוע. בפוסט אתן/ם מתבקשות/ים:

- להציג בקצרה את המאמר שקראתם/ן ואת הטענה המרכזית המוצגת בו.
- להעלות שאלת חשיבה בעקבות המאמר. השאלה יכולה להיות על מחשבה שהתעוררה בכם/ן בעקבות המאמר, על משהו שלא הבנתם/ן, על ענין אקטואלי הקשור בעיניכם/ן למאמר, על אי הסכמה עם אחת מהטענות המועלות במאמר, ועוד. חשוב שהשאלה תהיה קשורה מהותית למה שקראתם. הכוונה היא שיהיה ניתן לראות קשר ברור בין המאמר לשאלה או בין השאלה לנושאי השיעור והתרגול. השאלה צריכה להתכתב עם הצגת המאמר (בחלק הראשון של המטלה).

תגובות לפוסטים באתר הקורס: פעמיים במהלך הסמסטר (עד השעה 21:00 בערב שלפני מועד התרגיל) עליכם/ן להגיב באתר התרגיל לשאלות של חברות וחברים לתרגיל: להאיר נקודות חדשות להתייחסות, לענות ולנמק, להציע את דעתכם/ן – כמובן בכבוד ובנועם ובאופן שמראה שאתם/ן בקיאים/ות בחומרי הקריאה. גם תגובה זו מוגבלת

ל-10 שורות. אינכן/ם יכולות/ים להגיב לחברים וחברות לכיתה באותם שבועות בהם אתן/ם כבר כתבתן/ם בעצמכן/ם.

אנו מדגישות: ההשתתפות המוקדמת באתר התרגיל לקראת התרגילים היא מטלת חובה. זוהי הזדמנות מבחינתכן/ם להתכונן באופן פעיל לתרגילים, לתרגל חשיבה אנתרופולוגית, לגלות קולגיאיות לחברות וחברים בקבוצה, וגם לפתח מיומנויות חשיבה וכתובה שישרתו אתכן/ם במבחן האמצע ומבחן הסוף. עבור צוות התרגול, זוהי הזדמנות לראות מה הבנתן/ם מהמאמר ומהן השאלות שעניינו אתכן/ם. הפוסטים אינם זוכים לציון, אך פוסט לא רציני (תגובה או שאלה שהמתרגלים היו מנקדים לדעתם בציון נמוך מ-70) לא ייחשב (מה שזוירד 4 נקודות בציון הכללי של הקורס), והמתרגלת/י/תיידע אתכן/ם על כך. שאלות ותגובות שיועלו לאתר הקורס באיחור לא תיחשבה. בנוסף, אנא השתדלו לכתוב את התייחסויותיכם מוקדם ככל שניתן, כך שהן צוות התרגול והן שאר משתתפות/י בקורס יספיקו לקרוא אותן לפני השיעור.

3. בוחן אמצע סמסטר (30.12.2019)

הבוחן מבוסס על קריאת אחת המונוגרפיות ברשימת הקריאה (מונוגרפיה הינה ספר אנתרופולוגי המטפל בסוגיה/קבוצה/זירה מחקרית מובחנת). הוא דורש מכם היכרות טובה עם הטקסט ותרגול ראשוני של חשיבה וכתובה אנתרופולוגית. במובנים אלה, בוחן האמצע מזמין התנסות בחשיבה אנתרופולוגית שהקורס מקווה לטפח, לקראת המבחן ובכלל. עליכן/ם לקרוא ספר אנתרופולוגי לבחירתכן/ם (מתוך הרשימה שלהלן); כל תשעת הספרים עומדים לרשותכם בספריית מדעי החברה ובספריות אחריות). המבחן יכול שאלות של ידע וידרוש מכן/ם לעשות שימוש באוצר המילים וכלי החשיבה אליהם תיחשפו בקורס (עד תאריך הבוחן) כדי לנתח מרכיבים בספר. אנו מאמינים שבלי העבודה של קריאה פעילה (חילוץ טענה, הבנת מסגרת המאמר, חשיבה עליו לאור מאמרים אחרים וכדומה) שתפתחו במהלך התרגילים יעמדו לרשותכם גם בקריאת המונוגרפיה. צוות התרגול יקדיש חלק מהתרגיל השני בקורס להצגת המונוגרפיות.

שימו לב: מבחן אמצע הסמסטר יתקיים במועד אחד בלבד. מי שיעדר/תיעדר ממנו ללא סיבה מוצדקת וללא הודעה מראש, י/תתחיל את ציון הקורס מ-81. מי שי/תוכיח סיבה מוצדקת(מחלה, מילואים, סיבה משפחתית) בהצגת אישור רלבנטי, י/תוכל להיבחן בכתב במועד קרוב.

מונוגרפיות בעברית

- אלאור, תמר. 1998. בפסח הבא: נשים ואורינות בציונות הדתית. תל אביב: עם עובד.
- בילו, יורם. 2005. שושביני הקדושים: חולמים, מרפאות וצדיקים בספר העירוני בישראל. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- גודמן, יהודה. 2013. גלות הכלים השבורים: חרדים בצל השיגעון. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- מונטרסקו, דניאל וחיים חזן. 2011. עיר בין ערביים: לאומיות מזדקנת ביפו. ירושלים: מכון ון ליר. (מופיע גם באנגלית, ראו למטה)

- מוצפי- האלר, פנינה. 2012. בקופסאות הבטון: נשים מזרחיות בפריפריה הישראלית. ירושלים: מאגנס.
- שורק, תמיר. 2006. זהויות במשחק: כדורגל ערבי במדינה יהודית. ירושלים: מאגנס.

מונוגרפיה בערבית

- ابو بكر، خولة وداني رينوفيتش. ٢٠٠٤. جيل منتصب القامة. رام الله-فلسطين: مدار.

מונוגרפיות באנגלית

- Myerhoff, Barbara. 1980 [1978]. Number Our Days. N.Y, New York: Simon and Schuster.
- Shostak, Majorie. 2014. Nisa: The Life and Word of a !Kung Woman. Hoboken: Taylor and Francis.
- Daniel Monterescu and Haim Hazan, 2018. Twilight Nationalism: Politics of Existence at Life's End. Stanford University Press

4. מבחן סוף הקורס

המבחן יתבסס על ההרצאות, התרגילים וחומרי הקריאה (לא כולל הספר שעומד במרכז בוחן אמצע הסמסטר). הוא ידרוש ידע אינטגרטיבי (בעיקר על מושגים וטקסטים) ושימוש באופני החשיבה שאתם תתרגלו במהלך השיעורים והתרגילים. במבחן תתבקשו לענות על שתי שאלות גדולות (מתוך שלוש שאלות לבחירה), באורך מקסימלי של שני עמודים לכל שאלה (40 נקודות לכל שאלה) ועל שאלה קטנה (מתוך שתי שאלות לבחירה, 20 נקודות), באורך מקסימלי של עמוד. צוות התרגול יקיים תרגילי חזרה לקראת המבחן קרוב למועדו (מעבר לתרגילים לאורך הסמסטר). הודעה על תאריכי התרגול למבחן תימסר בתחילת הסמסטר, וניתן יהיה לבחור לאיזה תרגיל להגיע.

מהלך הקורס וחומרי הקריאה

חלק א': מבוא - שאלות יסוד באנתרופולוגיה (שיעורים 1-2)

1. 28.10.2019, שיעור פתיחה: להיות בן אדם

שיעור

- מהלך, רציונל ואופי הקורס
- טעימה משאלות יסוד באנתרופולוגיה: החוויה האנושית, המגוון האנושי, יחסים שבין האבי והאחר, המוכר והזר, טבע ותרבות.

תרגיל

- היכרות
- הצגת התרגילים בקורס: מבנה, מטלות, מטרות.
- הדגמת קריאה פעולה של טקסט (חילוץ טענה מרכזית, מושגים חשובים, חשיבה ביקורתית וזיהוי קשרים עם טקסטים אחרים/חומרים שנלמדו בשיעור). עבודה באמצעות מאמרה של לורה בوهנן, "שייקספיר בג'ונגל"
- מושגים מרכזיים: אני ואחר, הזר והמוכר, הזרה, פרטיקולריזם תרבותי ואוניברסליזם תרבותי, עבודת שדה בשיטה של תצפית-משתתפת.

חומר קריאה

- לורה בוהאן, 1988 "שקספיר בג'ונגל", עמ' 19-31. בתוך: דני רבינוביץ (עורך), שייקספיר בג'ונגל: על מפגשים בין תרבותיים. ירושלים: דביר בשיתוף עם מכון ון-ליר.

2. 4.11.2019, היסטוריה של סקרנות כלפי "האחר"

שיעור

- סקירה היסטורית על הסקרנות האנושית ביחס ל"אחר".
- סקירה היסטורית על התפתחות הדיסציפלינה בהקשרים הפוליטיים שבהם אנתרופולוגים הפכו סקרנים ביחס ל"אחרים" שלהם.

תרגיל:

- הסבר על בוחן האמצע
- פיתוח מיומנויות קריאה: לקראת בוחן האמצע והמשך הסמסטר.
- דיון על חומרי הקריאה והצגת המושגים המרכזיים: המובן מאליו התרבותי, הזרה, פרטיקולאריות מול אוניברסליות, הטייה תרבותית, אנתרופולוגיה קרובה לבית, זר ומוכר.

חומר קריאה

- אלן דאנדס, 1998. "לראות משמע: להאמין", עמ' 31-37, בתוך משה שוקד ושלמה דשן (עורכים). החוויה הבין-תרבותית. ירושלים ותל-אביב: הוצאת שוקן.

חלק ב': על מושג התרבות (שיעורים 3-6)

3. 11.11.2019, תרבות, אתנוצנטריות ויחסיות תרבותית

שיעור

- מאפיינים של תרבות
- סטריאוטיפים תרבותיים ופירוק המובן מאליו התרבותי

- סקירה היסטורית על מודלים מוקדמים של אבולוציוניזם תרבותי (מושגים נלווים – "פרימיטיבי", הפרא האציל, האחדות המנטלית האנושית, קידמה)
- אתנוצנטריות תרבותית ויחסיות תרבותית

תרגיל

- דיון על חומרי הקריאה והצגת המושגים המרכזיים: פרספקטיבה השוואתית על תרבות, תפיסה אמיק ואתיק (Emic and Etic) של תרבות, יחסיות תרבותית-אתנוצנטריות תרבותית

חומרי קריאה

- תמר כתריאל, 1998 (1982). "מסיבת קיטורים' בטקס לשוני בשיח של ישראלים", עמ' 483-496, בתוך אורית אבוהב ואחרים, ישראל: אנתרופולוגיה מקומית, תל אביב: הוצאת צ'ריקובר
- Emily Martin, 1991. The Egg and the Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles. *Signs* 16(3): 485-501.

4. 18.11.2019, תרבות, ביקורת פוליטית ואנתרופולוגיה ציבורית

שיעור

- סקירה היסטורית על לידת האנתרופולוגיה בארה"ב בדיסציפלינה הומניסטית, ליברלית וציבורית הממוקדת במושג התרבות
- מתן דגש לפרנץ בועז ומרגרט מיד, "האבא" ו"האמא" של האנתרופולוגיה האמריקאית, אינטלקטואלים ציבוריים המייצגים יחסיות תרבותית ודיסציפלינה הפונה לציבור
- מושגים מרכזיים: אנתרופולוגיה של הצלה, אנתרופולוגיה ציבורית, דטרמיניזם תרבותי (בחלופה לדטרמיניזם ביולוגי)

תרגיל

- התרגיל יתמקד בכוח הציבורי והביקורתי הפוטנציאלי של אנתרופולוגיה באמצעות עבודותיהם של מנאר חסאן ופול פארמר.

חומרי קריאה

- מנאר חסאן, 1999, "הפוליטיקה של הכבוד: הפטריארכיה, המדינה ורצח נשים בשם כבוד המשפחה" בתוך: "מין מגדר פוליטיקה", הוצאת הקיבוץ המאוחד: תל אביב.
- Paul Farmer, 2013. To Repair The World: Paul Farmer Speaks to the Next Generation. Three Stories, Three Paradigms, and a Critique of Social Entrepreneurship, 31-45
<https://www.youtube.com/watch?v=VZRnaUSHw9g>.

5. 25.11.2019, תרבות: מודל סטרוקטורלי מול מודל פרשני

שיעור

- התמקדות בשני מודלים חלופיים להבנת תרבות: המודל הסטרוקטורלי של קלוד לוי-שטראוס והמודל הפרשני של קליפורד גירץ
- קלוד לוי שטראוס: תרבות כמבנה מנטלי, צמדים בינאריים, העקרונות הלא מודעים של התרבות האנושית, מבנה מנטלי ומופעי תרבות, אוניברסליזם תרבותי
- קליפורד גירץ: המהפכה הפרשנית, הרמנויטיקה, תיאור גדוש-תיאור מחוק, הדוגמה הפרדיגמטית של קריצה, תרבות כדבר פומבי, אתנוגרפיה כתרגום של שפה תרבותית, פרטיקולריזם.

תרגיל

- התרגיל יעמיק את הבנת שני המודלים החלופיים – הסטרוקטורלי והפרשני – להבנת תרבות

חומרי קריאה

- קליפורד גירץ, 1973. "משחק עמוק: הערות על קרב התרנגולים הבאליני, בתוך פרשנות של תרבויות, ירושלים: בית הוצאה כתר, עמ', 273-306.
- קלוד לוי-שטראוס, "יעילותם של סמלים", בתוך פרקים באנתרופולוגיה חברתית, בעריכת משה שוקד, עמנואל מרקס, שלמה דשן. הוצאת שוקן: ירושלים ותל אביב: 233-244

6. 2.12.2019 , סמלים ועבודת התרבות

שיעור

- מהם סמלים
- שרי אורטנר, מיפוי של סמלי מפתח/יסוד. מושגים מרכזיים: סמלים מסכמים, סמלים מפרטים, מטאפורות יסוד, תסריטי מפתח
- מרי דאגלס: הגוף כאתר סמלי לעבודה סביב גבולות חברתיים. מושגים מרכזיים: סדר חברתי, טומאה/זיהום וטהרה

תרגיל

- עיסוק בסמליות של טבע/תרבות, מגדר, כוח ולאומיות על בסיס חומרי הקריאה.

חומרי קריאה

- ניר אביאלי, 2012. על האש: בשר, בוח, מרחב ולאומיות ביום העצמאות הישראלי, סוציולוגיה ישראלית י"ד 83-109, 1
- Eric Wolf. 1958. "The Virgin of Guadalupe: A Mexican National Symbol". *Journal of American Folklore* LXXI: 34-39.

חלק ג': טעימות - נושאים קאנוניים במרכז המחקר האנתרופולוגי (שיעורים 7-9)

7. 9.12.2019, חליפין ומתנות

שיעור

- מרסל מוס, על המתנה. מושגים מרכזיים: חובה משולשת, יחסים חברתיים, עובדה טוטאלית, עובדה פרדוקסלית, בין חפצים ואנשים
- הדגמה: מתנות חיים, מתנות פוליטיות.

תרגיל

- מרסל מוס, יחסי חליפין
- מתנות במגוון של הקשרים חברתיים

חומרי קריאה

- חגי בועז, 2019. כלכלת האיברים, בתוך גוף יחיד רבים: הכלכלה הפוליטית של איברים להשתלה. מכון ון ליר בירושלים, עמודים 55-83.
- Michal Kravel-Tovi, 2014. Bureaucratic Gifts: Religious Conversion, Change, and Exchange, *American Ethnologist*, 41(4): 714-727.

8. 16.12.2019, טקסים

שיעור

- מהו טקס ומאפיינים טקסיים
- סקירה תיאורטית של התפתחות המחקר על טקסים
- טקסי היפוך
- טקסי לכידות
- טקסי חניכה/מעבר

תרגיל

- דיון בטקסי מעבר באמצעות חומרי הקריאה
- ארנולד ואנ-חנפ, ויקטור טרנר

- לימינליות, השלב הלימינלי, קומוניטאס

חומרי קריאה

- ויקטור טרנר, 2004. "לימנליות וקומוניטס" בתוך: התהליך הטקסי: מבנה ואנטי מבנה. תל אביב, רסלינג עמ' 111-115, 87-102.
- ג'קי פלדמן, 2001. "בעקבות ניצול השואה הישראלי: משלחות נוער ישראלי לפולין וזהות לאומית". תיאוריה וביקורת 19. עמ' 167-190.

9. 22.12.2019, שארות ומשפחה

שיעור

- שארות: סקירה היסטורית-תיאורטית על היחסים בין טבע לתרבות
- הסדרים חברתיים של "אהבת הורים טבעית"
- הטאבו על גילוי עריות
- משפחות חדשות

תרגיל

- הורות ביולוגית והורות חברתית
- אהבה הורית

חומרי קריאה

- Nancy Scheper-Hughes, 1992. Death without weeping; The Violence of Everyday Life in Brazil, 340-359.
- Janet Carsten, 2000. 'Knowing Where You've Come From: Ruptures and Continuities of Time and Kinship in Narratives of Adoption Reunions.' Journal of the Royal Anthropological Institute 6: 637-53.

30.12.2019.10: בוחן אמצע

אין תרגילים בשבוע זה.

חלק ד': אתנוגרפיה – עבודת שדה וייצוג (שיעורים 11-13)

11. 6.1.2020, עבודת שדה

שיעור

- מושגים: תצפית-משתתפת, כניסה לשדה ויציאה מהשדה, going native, אינפורמנטים/ילידים/בני שיח
- היסטוריה של התפתחות עבודת השדה באנתרופולוגיה (אנתרופולוגיה של כורסא, האורתודוכסיה של ברוניסלב מלינובסקי, אנתרופולוגיה קלאסית, התרחקות ממלינובסקי)
- ערך מוסף של שיטת מחקר זו
- מושגים: תצפית-משתתפת, כניסה לשדה ויציאה מהשדה.

אין תרגילים בשבוע זה.

12. 13.1.2020, דילמות של עבודת שדה

שיעור

- יחסים בשדה
- דילמות אתיות וקוד אתי
- אינפורמנטים, ילידים
- Going native
- מעורבות והתערבות: הדילמה הליברלית של עבודת שדה

תרגיל

- יחסים בשדה, מיקום ו'קולות הנחקרים'
- מושגים: אינדוקטיבי/דדוקטיבי, כניסה לשדה, יציאה מהשדה, אינפורמנט, יליד, going native.

חומר קריאה

- Abu-Lughod, Lila, 1986. Veiled Sentiments. Berkeley: University of California Press: 1-35

13. 13.1.2020, שאלה של ייצוג

שיעור

- העידן הפוסטמודרני באנתרופולוגיה
- רפלקסיביות ומשבר הייצוג: סקירה של טקסטים מרכזיים מחוללי משבר ושינוי
- יחסי כוח בשדה

תרגיל

- העידן הפוסטמודרני באנתרופולוגיה
- רפלקסיביות כז'אנר וככלי מתודולוגי

חומר קריאה

- יורם בילו, 1996, "חקר התרבות העממית בעידן הפוסט מודרני: סיפור אישי". תיאוריה וביקורת 10 עמ' 37-